

УДК 65. 78. 34.

ІСТОРИОГРАФІЯ СТАНОВЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС» У КИТАЙСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Лі ЧЖАОФЕН (КИЇВ, Україна)

У статті послідовно представлено історію вивчення категорії «пізнавальний інтерес» у китайській філософській та педагогічній думці. Здійснено огляд наукових праць Китаю від Конфуція до дослідників ХХ століття. Узагальнено методи та засоби навчання, що сприяють розвитку пізнавального інтересу та відповідають кожній віковій категорії школярів.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, китайська педагогічна думка, конфуціанські погляди на освіту, неінтелектуальний фактор.

В статье последовательно представлена история изучения категории «познавательный интерес» в китайской философской и педагогической мысли. Осуществлен обзор научных трудов Китая от Конфуция до исследователей ХХ века. Обобщены методы и средства обучения, способствующие развитию познавательного интереса и соответствуют каждой возрастной категории школьников.

Ключевые слова: познавательный интерес, китайская педагогическая мысль, конфуцианские взгляды на образование, неинтеллектуальный фактор.

In the article historiography of becoming of «cognitive interest» is presented in the Chinese philosophical and pedagogical mind. The review of scientific labours of China is carried out: from Konfuciy to the researchers of ХХ century. Generalized methods and facilities of studies, which assist development of cognitive interest and answer every age-old category of schoolboys. Apprenticeship about cognitive interest as social one take a general place in all philosophical systems. We can see from all philosophical treatises that cognitive interest was considered as a most perspective way for leaning pupils and so most part of academics want we know about that and use this idea in professional job. This ides is a general in our article.

Keywords: cognitive interest, Chinese pedagogical idea, konfucianskie looks to education, unintellectual factor.

Постановка проблеми. У педагогічній діяльності пізнавальний інтерес як форма вияву духовних потреб людини відіграє істотну роль. Пізнавальні потреби, що виявляються в інтересі, спонукають особистість активно шукати способи і засоби їх задоволення, стимулюють пізнавальну активність у здобутті знань. Актуальність цієї проблеми зумовлена постійним зверненням сучасної педагогічної науки до розкриття сутності інтересу та пізнавального інтересу, зокрема, як науково-освітньої категорії.

Аналіз досліджень і публікацій. Пізнавальний інтерес є складовим компонентом системи провідних мотивів особистості. Намагаючись розкрити сутність пізнавального інтересу, вчені визначають його як: пізнавальне ставлення до предметів та явищ оточуючої дійсності (А.П.Архіпов, В.Г.Іванов, Г.І.Щукіна); спрямованість на певний предмет чи об'єкт (В.Б.Бондарєв, А.Г.Ковальов, С.Л.Рубінштейн); важливий мотив навчальної діяльності (О.М.Леонтьєв, Н.Ф.Добринін, Д.В.Божович та ін.); емоційно забарвлену спрямованість (Л.А.Гордон, А.А.Смірнов). Представники зарубіжної психології визначають інтерес як хвилювання, переважаючу позитивну емоцію, що мотивує навчання, розвиток навичок, умінь та творчих прагнень (С.Томкінс, Дж.Рікк).

Існуюча джерельна база з історіографії щодо «пізнавального інтересу» повертає нас до витоків розвитку цього поняття. У філософській літературі інтерес розглядався і розглядається як форма вияву потреб людини і є важливою категорією для встановлення реальних причин та основних стимулів її діяльності та соціальної активності.

Вчення про інтерес як соціальне явище посідало значне місце в усіх філософських системах. Проблема інтересу у навчанні була предметом вивчення і китайських філософів.

Метою даної статті є висвітлення основних напрямків вивчення пізнавального інтересу в науковій та педагогічній літературі Китаю.

Виклад основного матеріалу. Методологічною базою всіх досліджень пізнавального інтересу в Китаї вважаються наукові погляди Конфуція. Вчений поділяв ставлення до знання на три рівні: пізнання нового, любов до пізнання нового, пізнання із задоволенням та інтересом. Вважаючи, що у момент досягнення людиною останнього рівня вона відчуває гармонію тіла і душі, Конфуцій сам усе життя прагнув досягнення останнього рівня. «Записки про правила благопристойності» (або «Книга ритуалів») – один з головних творів конфуціанського канонічного філософського напрямку і перший твір про освіту в Китаї, де була представлена критика освіти того часу. Автори зазначали, що вчителі лише навчають учнів читати, не враховуючи можливості сприйняття учнів, не зважаючи на їхні внутрішні потреби, не сприяють їхньому розвитку. Такі вчителі провадять навчання нераціональними методами, висувають вимоги, що не відповідають можливостям, у результаті чого учні втрачають інтерес до навчання, дратуються, відчуваючи лише труднощі у навчанні. У такому стані навіть те, що запам'яталося, швидко забувається, що по суті є причиною неефективності навчання. Надалі автор висуває вимогу до вчителя спонукати, мотивувати дітей до навчання, до виховання самосвідомості [1, с. 163–174].

Конфуцій рекомендує здійснити облік індивідуальних здібностей учнів, радить педагогам вести навчання від поверхневого до глибокого, від легкого до важкого, від простого до складного (що переформулюється з

вітчизняними дидактичними принципами). Філософ наголошує на тому, що навчання буде ефективним лише у тому випадку, якщо учні вчитимуться з інтересом, задоволенням і радістю.

Продовжуючи ідеї попередників, Вго Ан (179–122 рр. до н.е.) виділяв два види радості – зовнішню та внутрішню. Зовнішня радість – це матеріальний стимул, спрямований на сенсорні органи, така радість недовготривала і для навчання безглузда. Другий вид радості – духовне задоволення. Така радість стійка і для навчання вельми значима. Якщо людина отримує внутрішнє духовне задоволення, відчуваючи що вчення – це внутрішня потреба, неодмінно продовжуватиме вчитися, адже далеко не легке вчення стає приємною справою.

Питаннями створення атмосфери уроку для стимулювання інтересу учнів на заняттях цікавився Хань Юй (768–824 рр.). Він був визнаний «Майстром творів». Будучи одним із кращих ліриків свого часу, Хань Юй був названий «Зразковим літературним наставником для сотень поколінь». Таке звання він отримав тому, що застосовував різні методи для навчання та зацікавлення молодого покоління. Свою літературну творчість спрямовували у русло дитячих інтересів і брати Чен Хао (1032–1085 рр.) та Чен І (1033–1107 рр.), котрі спеціально для дітей писали вірші, в яких був закладений матеріал відповідно до змісту освіти. Крім того, ці вірші можна було виконувати як пісні. Науковці також вважали, що діти навчаються і запам'ятовують із задоволенням лише тоді, коли їм цікаво.

Проблемою запам'ятовування матеріалу зацікавився у свій час Чжу Сі (1130–1200 рр.). Він висловлював думки про те, що треба не лише вчити, а й повторювати зміст навчання. Якщо це робити з інтересом, то діти не лише будуть відмінно знати матеріал, але при цьому душа і розум швидше розвиватимуться [6].

Цілий перелік взаємозв'язку інтересу з навчанням запропонував У Чен (1249–1333 рр.). Він зазначав, що інтерес з'являється за умови розуміння учнями корисності навчання; радість від пізнавальної діяльності виникає за умови навчання з інтересом; отримана радість, у свою чергу, стає підґрунтям до виникнення бажання, чи потреби старанно вчитися.

Такої ж думки дотримувався і Ван Шоужень (1472–1529 рр.), відзначаючи, що навчання має відбуватися у радісній атмосфері з урахуванням любові дітей до ігрової діяльності. Відповідно і методи виховання мають бути пристосовані до особливостей віку. До інтересів дітей дорослі мають ставитись з повагою, бо оскільки дитина, як паросток, зростає у відповідності з природою, і якщо не дотримуватися цієї природи, то паросток в'яне.

На початку ХХ століття Лян Цічао (1873–1929 рр.) вимагав змінити існуючі умови освіти, відстоював навчання з інтересом, стверджуючи, що одним з основних методів стимулювання пізнавального інтересу є гра та пісня.

Великий внесок у реформування освіти в напрямку підвищення інтересу до навчання здійснив бувший ректор Пекінського університету, а пізніше міністр освіти, Цай Юаньпей, який у своєму трактаті «Тези про основний напрямок у галузі освіти» (1912), виклав основні положення теорії художнього виховання, що знайшли розвиток у його подальших роботах. Науковець запропонував покласти в основу освіти моральне і художнє виховання, замінивши при цьому релігію мистецтвом. Основну задачу школи він вбачав у розвитку творчого потенціалу учнів шляхом організації їхньої художньо-творчої діяльності в атмосфері спільного інтересу та доброзичливого ставлення.

Активну, зацікавлену художню діяльність учнів Цай Юаньпей розглядав як засіб пізнання, вважаючи, що художнє виховання є основою морального. Громадянську мораль, вихованню якої він приділяв таку велику увагу, педагог розумів у дусі гасел Французької революції кінця XVIII століття (свобода, рівність, братерство), доповнюючи їх поняттями конфуціанської етики «гуманність», «поблажливість і почуття обов'язку» [2].

У 50-60 роках XX століття психологія і педагогіка в Китаї вважалися лженауками. Дослідження інтересу припинилися через те, що все, що стосується інтересу, вважали буржуазними педагогічними поглядами. Наприкінці 70-х років XX століття соціально-політичний стан у Китаї змінився, почався період стабілізації країни. Після того, як в 1981 році на загальній китайській психологічній конференції професор У Фуюань вперше представив поняття «неінтелектуальний фактор», китайські вчені почали надавати йому велике значення, та інтерес, як один з неінтелектуальних факторів, отримав друге життя. У 1999 році Лі Хоню і Хе Йсу у своїй книзі «Мотивація навчання» систематично представили дослідження інтересу за кордоном. Подальші публікації сприяли відновленню досліджень китайських вчених в області інтересу.

Здійснюючи порівняльний аналіз методологічних систем вивчення пізнавального інтересу Китаю та Росії, Чжан Лісін констатував наявність у філософів Китаю певної єдності щодо ролі інтересу в навчанні:

- інтерес пов'язаний з емоціями;
- без урахування індивідуальних особливостей дитини інтерес розвинути неможливо;
- інтерес будується на практичному досвіді;
- провідну роль у розвитку пізнавального інтересу відіграє педагог, який використовує евристичні методи і принцип доступності.

Значне місце серед наукових досліджень щодо інтересу посідає робота Чжан Лісін. Здійснивши ґрунтовний аналіз китайської наукової літератури, молодий вчений дійшов висновку, що поняття «пізнавальний інтерес» зустрічається лише в перекладах радянських творів, а не в оригінальних китайських. Китайські вчені використовують недиференційоване поняття

«інтерес». Це поняття розглядається ними як: активне ставлення особистості до об'єкта; свідомо спрямованість особистості на певні предмети і явища. Така спрямованість характеризується: прагненням до певних дій та до пізнання предметів або явищ; внутрішніми спрямуванням та вибірковістю свідомості людини на предмети і явища. Свідомо спрямованість особистості проявляється в активних емоціях і вибіркового ставленні до предметів і явищ.

Науковець акцентує увагу на тому, що для розуміння поняття «інтерес» важливим є відмінність інтелектуальних і неінтелектуальних факторів. Інтелектуальними факторами є увага, спостережливність, увага, пам'ять, мислення, творчість, які тісно пов'язані з процесом пізнання. На думку китайських вчених, підкреслює Чжан Лісін, поняття «неінтелектуальний фактор» тісно пов'язане з поняттям «інтерес».

Під неінтелектуальними фактором ними розуміються такі психічні прояви як емоція, воля, інтерес, характер, потреба, мотив, прагнення, мета, віра, світогляд, що, на їх погляд, не мають прямого зв'язку з пізнанням. Неінтелектуальний фактор відіграє важливу роль у розвитку особистості. Він може:

- сприяти інтелектуальному розвитку дітей;
- підвищувати активність і позитивне ставлення до навчання;
- концентрувати увагу;
- посилювати самовладання;
- виконувати функцію орієнтування, з'єднуючи пізнання з діяльністю;
- відігравати роль стабілізатора, що дозволяє зберігати обраний напрям діяльності завдяки вольовим зусиллям;
- в пізнавальній діяльності відбувається заповнення інтелектуального фактора [4, с. 39–45].

Китайські вчені і вчителі звертають увагу на необхідність стимулювання інтересу, поділяючи його на особистий та ситуативний. До особистого інтересу відносять прихований і реалізований інтерес. У свою чергу, під прихованим розуміється той інтерес, який людина протягом тривалого часу спрямовує на певний предмет. Прихований інтерес має дві складові: інтерес, пов'язаний з почуттям; інтерес, пов'язаний з цінністю. Прихований інтерес, пов'язаний з цінністю знаходить вияв у діяльності, що має неабияке значення для людини. Ситуативний інтерес обумовленою мотивацією, яка визначає рівень активності в певній діяльності, що супроводжується проявом сильних емоцій. Таким чином, у китайській педагогіці поняття «інтерес» відносився до неінтелектуальних факторів і не диференціюється з поняттям «пізнавальний інтерес»

Висновки. Після Конфуція протягом більше двох тисяч років чимало китайських педагогів торкалися проблеми пізнавального інтересу до

навчання у своїх працях, проте спеціальних досліджень не вів жоден з них, тому їх висловлювання не носили системного характеру. Педагоги лише узагальнювали власний досвід навчання учнів. Переважна більшість суджень зводилася до необхідності здійснювати навчання з інтересом і задоволенням, позаяк монотонне вчення не відповідає природі людини. Однак, описуючи свій досвід, вони не вказували на те, як застосовувати, поширювати, розвивати пізнавальний інтерес у педагогічній практиці.

У феодальному Китаї багато педагогів висловлювали ідеї про навчання з інтересом, але практичної реалізації ці ідеї не зазнали. Лише у другій половині ХХ століття почалися інтенсивні експериментальні дослідження інтересу у дітей, а педагоги-практики в методичних розробках розпочали пошук ефективних методів розвитку пізнавального інтересу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кейдун І.Б. Історія вивчення вітчизняними дослідниками конфуціанського трактату «Лі цзи»/ Релігієзнавство (журнал). 2001. № 2. С. 163–174.
2. Международное радио Китая. Русский язык. Интернет-источник: <http://russian.cri.cn/1070/2009/06/16/1s295531.htm>
3. Ткаченко Г.А. Человек и природа в «Люй-ши чуньцю» // Ткаченко Г.А. // Проблема человека в традиционных китайских учениях. – М., 1983.
4. Чжан Лисин, Ильин Г.Л. Особенности понимания познавательного интереса детей в китайской педагогике [текст] // Вестник практической психологии образования. 2011. № 2 – С. 39 – 45.
5. Чжан Лисин. Становление и развитие теории и методов исследований познавательного интереса у детей дошкольного возраста Китая и России. Специальность 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания (дошкольное образование) : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. – Москва . – 2011.
6. Чжу Си. О воспитании и знании / Чжу Си / Перевод МЛ.Титаренко. В кн.: Антология мировой философии, т. 1. – ч. 1. – М., 1969.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лі Чжаофен – аспірант НПУ імені М. П. Драгоманова.

Коло наукових інтересів: вивчення педагогічних традицій Китаю.

УДК 378:303.423.008.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У МАЙБУТНІХ АГРАРІЇВ

Вікторія МОЛОЧЕНКО (Вінниця, Україна)

У статті розглянуто та проаналізовано теоретичні основи формування готовності до партнерської взаємодії; визначено компоненти структури готовності до партнерської взаємодії: когнітивний, мотиваційний, особистісний, діяльнісний та комунікативний;